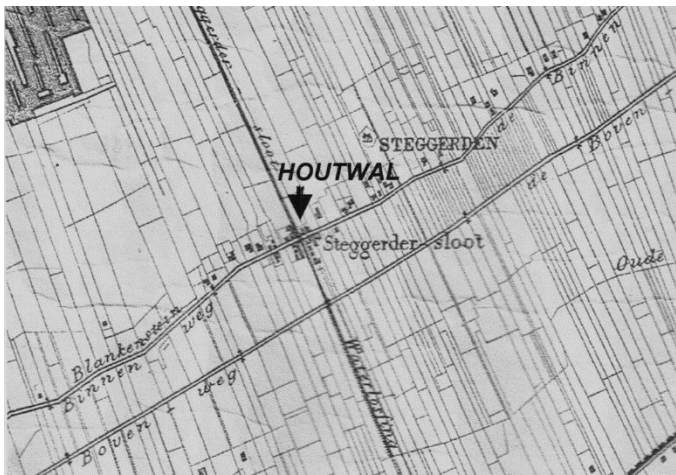

DE HOUTWAL OFTEWEL DE KAATSEBAAN TE STEGGERDA

In zijn in 2012 verschenen boek “Steggerda. Et peadtien weromme” schrijft Jelle Roorda op blz. 239/240 onder meer: “In het dorpscentrum is het water en de oude klapbrug al in 1927 verdwenen. Ter plaatse werd hier toen een dam met een duiker aangelegd, evenals een dorpspleintje met plantsoen. Sindsdien draaiden de beurtschepen hier in “De Zwaai” of “De Zwaaiikom”, een klein haventje. Op de wal bevond zich een openbare open overslagplaats, waar de beurtschippers hun goederen konden laden en lossen. Tegenwoordig wordt deze plek de “Houtwal” genoemd. Aangeleverd werd vooral brandstof (turf en kolen), hout, zand en grind. Het meeste was voor de zuivelfabriek bestemd. Deze grondstoffen werden in de 60’er jaren gebruikt. Ook was er een eenvoudig kaatsveld, dat vooral door de kinderen van de Fryske schippers van de tjalken en skûtsjes werd benut, als ze moesten wachten op een vracht.” (citaat met toestemming van Jelle Roorda).

Destijds is op het plantsoen -gelegen naast het korte stukje Vaartweg ten noorden van de Steggerdaweg/Pepergaweg- ook een muziekoepel geplaatst; deze is in 1965 wegens bouwvalligheid afgebroken.

Bron: Atlas van Eekhoff (1850)

Reeds in 1831 is er sprake van een kaatsveld op de houtwal.

Zulks blijkt uit een stuk, dat zich bevindt in het archief van de Maatschappij van Weldadigheid (hierna te

noemen MvW), ondergebracht in het Drents Archief te Assen (toegang 0186, inventarisnr. 1306), met de volgende omschrijving: ”Koninklijk Besluit tot goedkeuring van een verzoek van de MvW om toestemming voor heffing van wal- en op- en afvaartgeld op het gebruik van de houtwal, de zogenaamde Kaatsebaan bij de op- en afvaart op de Steggerdasloot, 1831.” Dit stuk luidt als volgt:

“Extract uit het Resolutieboek van het Collegie van Heeren Gedeputeerde Staten van Vriesland.

Dingsdag, 15 November 1831.

Is gelezen eene Missive van den Heer Administrateur voor den Waterstaat van den 2den November 1831 No. 24 daarbij met verzoek om aan hetzelfde de noodige Executien te willen geven aan deze Vergadering zendende afschrift van Zijne Majesteits besluit van den 24 October 1831 No. 4 alsmede van het daarbij goedgekeurde tarief van een Wal- mitsgaders op- en afvaart-geld, door de MvW te heffen op het gebruik van den houtwal, de zoogenaamde Kaatsebaan bij en de de op en afvaart op de Steggerdersloot in de Gemeente Steggerda, zijnde voorschreven besluit en tarief van den volgenden inhoud.

“Wij Willem bij de gratie Gods
Koning der Nederlanden, Prins van
Oranje Nassau, Groot-Hertog van
Luxemburg, enz, enz, enz.

Gezien het rapport van het Departement van Binnenlandsche zaken van 21 dezer No. 37 benevens de daarbij gevoegde Missive van Gedeputeerde Staten der Provincie Vriesland, betreffende het verzoek van de MvW om een Wal, mitsgaders op en afvaartsgelden te mogen heffen op het gebruik van den houtwal, de zoogenaamde Kaatsebaan, bij- en de op- en afvaart op de Steggerdersloot in de Gemeente Steggerda, Grietenij Weststellingwerf; hebbende de MvW voornoemd, de Steggerdersloot loopende uit de Linde naar en door het Buurschap Steggerda, welke zich in eene onbevaarbare staat bevond, niet alleen in het belang der Kolonie Willemsoord maar ook tot groot gerief van de bewoners der ommestrecken- doen uitdiepen en verbreedten en tevens aan het einde van het bevaarbaar gedeelte dier sloot eenen houtwal doen aanleggen.

Gezien het bij bovengemeld rapport gevoegde Ontwerp van Tarief.

Hebben goedgevonden en verstaan het zoo even genoemd Tarief goed te keuren, zoodanig als hetzelfde hiernevens is gevoegd.

En is het Departement van Binnenlandsche zaken belast met de uitvoering dezes.

‘SGravenhage den 24 October 1831

(get) Willem.

van wege den Koning

(get) J.G. de Neij van Streefkerk.

Accordeert met deszelfs origineel

De Griffier ter Staats Secretary

(get) L. H. Elias Schovel.

voor eensluidend afschrift

De Secretaris Generaal bij het Ministerie van
Binnenlandsche zaken
(get) Wenckebach.

“Tarief van Wal en Op en Afvaartsgeld, te leggen op het gebruik van den houtwal, den zoogenaamden Kaatsebaan, bij en op den afvaart op de Steggerdasloot in de Gemeente Steggerda, Grietenij Weststellingwerf.

1.
Walgeld

Voor ieder 1000 stuks Talhout	Twee Centen
doch van het kleine of Duizend hout het 1000	Eene Cents
Voor iedere vracht van een of twee paarden ander hout, hooi, steen, graan, turf of andere soort van goederen hoe ook genaamd, die daar gelost of geladen worden	Vijf Centen
Voor ieder vracht van drie paarden of vier	Tien Centen

2.
Afvaartsgeld

Voor de op- en afvaart van een punter of gelijksoortig vaartuig, kleiner dan een bok	Vijf Centen
- een bok of soortgelijk vaartuig kleiner dan een praam	Tien Centen
- een Praam	Twintig Centen
- elk grooter vaartuig, zooals een Snikschuit of Tjalk	Dertig Centen

*De zwaikom, met op de linkeroever de openbare loswal oftewel houtwal.
(Uit: Steggerda. Et peadtien weromme; met toestemming van Jelle Roorda)*

3.

Nog zal voor het leggen aan den Wal van Vaartuigen, die geen goederen zijn komen lossen of laden, maar waar uit dezelve in het klein worden verkocht voor elken dag, dat zij aan den wal stilliggen, boven het op en afvaartsgeld worden betaald

Vijf Centen

Zullende nogthans ongerekend de dagen van aan en afvaart, de schepen, welke door Weder, Winden, Vorst of andere bijzondere omstandigheden mogen verhinderd worden de vaart te kunnen afvaren, hieronder niet begrepen zijn, terwijl zoodanige schepen en alle andere schepen, bokken en punters, die in de vaart blijven liggen, zoodanig op aanwijzing van den ontvanger van het Wal en diepgeld zullen moeten worden geplaatst, dat daaruit geen hinder voor anderen in de af en aanvaart en af en toevoer ontsta. En zal hij uit dienhoofde ingevalle van onwilligheid het regt hebben om zoodanige hinderende Vaartuigen de vaart te doen ruimen.

4.

Alleen houtwaren zullen op den wal mogen staan blijven, doch niet langer dan een Jaar, als waarna het Walgeld andermaal verschuldigd zal zijn.

Aldus ontworpen door den ondergeteekenden Directeur der Kolonien van de Maatschappij van Weldadigheid
Te Frederiksoord den 11 Junij 1831
(get) J. van Konijnenburg.

Goedgekeurd bij 's Koning besluit van den 24 October 1831 No. 4
Mij bekend
De Secretaris van Staat
(get) J.G. de Neij van Streefkerk
(enz., ondertekening verder als boven vermeld)

“Waarop gedelibereerd zijnde is geresolveerd:
Zijner Majesteits voormeld Besluit, en het daarbij goedgekeurde tarief [.....?.....] bij deze te brengen ter kennis van Grieting [bedoeld is Grietenij] Bestuur van Weststellingwerf met uitnoodiging en aanschrijving om van den inhoud van een en ander mededeeling te doen aan den Heer Directeur der Kolonien, mitsgaders te zorgen, dat daaraan in de Grieting de vereischte publiciteit worde gegeven, en dat voorts ter plaatse alwaar de heffing geschiedt, het tarief van wege de Maatschappij, op een of meer borden geschilderd, steeds voor het algemeen aanschouwelijk gesteld zij en blijve.

En zal tot vermelde einde afschrift dezes aan het Grieting bestuur van Weststellingwerf worden gezonden.

Accordeert met voors. Resolutieboek.

De Griffier der Staten ad interim

(get) S. Salverda

Voor afschrift conform

De Secretaris van Weststellingwerf

(get) G.J. Poppe

Voor eensluidend afschrift

De Directeur der Kolonien

(get) J. van Konijnenburg”

Blijkens de “Kadastrale Atlas fan Fryslân 1832” staat de “Steggerder Sloot” -kadastraal bekend gemeente Noordwolde, sectie E, nummer 236, groot 21660 m²- op naam van de Commissie van Weldadigheid. Hetzelfde geldt voor het perceel nummer E 239, groot 3740 m², omschreven als weiland, zijnde de locatie van de houtwal. In het Floreencahier van 1858 is het perceel nummer E 239 (dan ten name van de MvW) omschreven als “Kaatsebane”. Aangenomen mag worden, dat deze percelen rond 1820 door de MvW in eigendom zijn verworven en wel van de zogenaamde Steggerda Compagnie. De MvW had destijds belang bij verwerving in verband met de aan- en afvoer van diverse goederen, met name ten behoeve van de toen juist gestichte kolonie Willemsoord.

Verder bevinden zich in het archief van de MvW twee stukken (toegang 0186, inventarisnr. 2929) met de volgende omschrijving: “Stukken betreffende het verhuren of verpachten door de MvW van de opslagplaats te Steggerda, gemeente Weststellingwerf, met het daaraan toegekende recht tot heffing van op- en afvaartgelden, 1862-1896. 1 omslag.”

Het betreft 1^e:

“Conditiën en Voorwaarden waarop de MvW, voornemens is te verhuren of te verpachten de opbrengst van het op en afvaartsgeld en van het walgeld van Steggerda-sloot, op Donderdag den 17. dezer maand, des middags 12 uur, ten huize van den Kastelein A. Koopmans te Steggerda.

Art. 1

De huurder is verplicht bij de heffing van het op en afvaartsgeld etc. zich te houden aan het daaraan bestaand tarief, door Z.M. den Koning goedgekeurd in dd 24 October 1831 No. 4, op de losplaats, de zoogenaamde Kaatsebaan te Steggerda, aanwezig.

Art. 2

De plaatsen van opslag zijn:

1. De Kaatsebaan voornoemd.
2. De Zuidkant van het Kanaal tegenover de oude schipsloot, ongeveer op de helft van Steggerda, tot aan de kolonie Willemsoord, alwaar het kanaal een bogt maakt.
3. Aan het eind van het Kanaal bij Willemsoord, aan de noordzijde, voor het huis van den vrijboer Nieuwenhuis.

Een en ander, des verlangt, nader aan te wijzen.

Art. 3

De verhuring of verpachting geschiedt voor den tijd van drie jaren, en zal bij inschrijving aan den meestbiedende, onder nadere goedkeuring van H.H. Commissarissen der MvW, worden gegund- Ingang hebbende 1^e Mei 1862.

Art. 4

De huurder zal verplicht zijn, een Borg te stellen, van bekende goeheid en ten genoeg van den uitbesteder, die even als hij voor de rigtige betaling der huur- of pachtpenningen aansprakelijk zal zijn, of de drie jaren huur in eens vooruit moeten betalen.

Wordende bij deze afstand gedaan van het regt van uitwinning.

Art. 5

De huur- of pachtpenningen moeten, telken jare, betaald worden in de maand Mei.

Art. 6

De huurder neemt op zich, om te zorgen, voor het ophalen en neerlaten van den klapbrug, die in den straatweg ligt, en het af en opdraaijen van den brug in den achterweg aldaar, zoo dikwijls zulks noodig zal zijn.

Art. 7

De huurder verbindt zich wijders, om, zoo veel in zijn vermogen is, zorg te dragen, voor eene goede behandeling der bedoelde bruggen, opdat dezelve door onvoorzigtigheid, als anderszins, niet worden beschadigd – komende de kosten van herstelling, bij eene tegenovergestelde behandeling, voor zijne rekening.

Art. 8

De vaartuigen, die goederen voor de MvW aan of afvoeren, zijn van de betaling van Walgeld vrij. Zullende dit moeten blijken uit een bewijs, door den Onderdirecteur of Wijkmeester aan den Schipper afgegeven, die dit aan den pachter zal behooren te vertoonen.

Art. 9

De inschrijving heeft plaats bij gesloten briefjes en zal het den uitbesteder vrij staan vervolgens op zoodanige wijze, dienaangaande te handelen, als hij raadzaam en gepast zal oordeelen, ten einde zich van het hoogste bod te verzekeren; terwijl hij acht dagen beraad houdt, om te verklaren, of de aanneming al dan niet wordt gegund.

Frederiksoord 10 april 1862.
De Directeur der Maatschappij van Weldadigheid,
Namens dezelve,
(get) De Adjunkt Directeur.

De verpachting plaats gehad hebbende, op voorschreven voorwaarden, zijn er twee inschrijvingsbiljetten ingekomen, als van A. Koopmans voor f 25,50 s'jaars en van I.S. Brugge voor f 40,-- s'jaars.

Daarna is het te verpachtene hooger ingesteld en bij afslag getrokken door I.S. Brugge voornoemd te Steggerda, voor een som van twee en veertig gulden.

Hij heeft tot borg gesteld R.I. de Boer te Steggerda, die ten blijke daarvan, deze mede heeft onderteekend.

En zijn hiervan opgemaakt twee eensluitende op den 17 April 1862.

De Directeur der Maatschappij van Weldadigheid,
Namens dezelve,
(get) De Adjunkt Directeur.
(get) I.S. Brugge
(get) R.I. de Boer”

Het betreft 2^e:

Een brief van de Adjunkt Directeur gericht aan de Directeur der MvW d.d. 17 april 1862, no. 125:

“Bij deze heb ik de eer UwEd. mede te deelen, dat de verpachting van het op en afvaarts-geld en het walgeld van Steggerdasloot heden heeft plaats gehad en dat hoogste inschrijver is geweest I.S. Brugge, smid te Steggerda, voor f 40,--, die later bij afslag voor f 42,-- pachter is geworden en tot borg heeft gesteld R. de Boer, timmerman te Steggerda. Er waren slechts twee gegadigden aanwezig. De biljetten van inschrijving zijn aan het proces-verbaal gehecht dat hier nevens gaat verzoekende ik hetzelve na gemaakt gebruik terug, met kennisgeving binnen den tijd van acht dagen of de verpachting al dan niet gegund wordt, op dat de belanghebbende daarvan tijdig mededeeling ontvange.

Aangezien de opbrengst in de vijf laatst verlopen jaren, gemiddeld geweest is f 31,62 (ongerekend de buitengewone in 1861) zoo komt het mij voor, dat de aanneeming moet worden goedgekeurd.

(get) De Adjunkt Directeur.”

Het antwoord van de directeur of al dan niet aan Brugge is gegund, is niet aangetroffen. Gelet op het door hem geboden bedrag neem ik aan dat er geen probleem zal zijn geweest.

Bij op 21 december 1937 voor notaris Johannes Hessing ter standplaats Wolvega verleden akte (Tresoar toegang 379, inventarisnr. 877) heeft de gemeente Weststellingwerf, vertegenwoordigd door haar burgemeester mr. Eugen Nicolaas Walle Maas, in eigendom en onderhoud overgedragen aan het waterschap “De Linde”, vertegenwoordigd door zijn voorzitter Hendrik Lucas Dedden, veehouder te Steggerda, en zijn secretaris Jan Kortstra, administrateur te Wolvega:

- a. de Steggerdavaart van de Oude Linde tot de Kolonieweg (Zandweg), met de zich daarin bevindende kunstwerken en *de opslagplaats te Steggerda*, ter gezamenlijke grootte van circa 4.21.08 ha, uitmakende de percelen, kadastraal bekend gemeente Noordwolde, sectie K, nummers 1879, 1880, 1881 en 1883, alle geheel, en sectie I, nummers 3644 geheel en 3515 deels;
- b. de opslagplaats met beschoeiing te Noordwolde, kadastraal bekend gemeente Noordwolde, sectie F, nummer 3172, groot 0.22.28 ha.

E.e.a. is gebaseerd op de raadsbesluiten van 25 augustus 1930, no. 12 en van 11 november 1937, no. 2. Het verlijden van de notariële akte heeft zo lang op zich laten wachten, omdat het waterschap bezwaar heeft gemaakt tegen de in 1930 door de gemeente gestelde voorwaarde, luidende: “het Waterschap “De Linde” verplicht zich er voor te zorgen dat de bestaande vaargelegenheid in de vaart niet wordt verslechterd”. Bij het raadsbesluit van 11 november 1937 is deze voorwaarde komen te vervallen. De gemeente had deze voorwaarde gesteld, omdat zij een paar jaar voor 1930 zich zelf “een belangrijk financieel offer heeft getroost voor het in orde maken van de Steggerdavaart, zoowel voor afwatering als voor vaargelegenheid”.

De koopsom bedraagt in totaal f 1,--. Van de overeengekomen bepalingen is een aantal het vermelden waard. Zo zal het waterschap het op het perceel nummer K 1879 bestaande plantsoen met “muziektent” niet mogen verwijderen, zolang door de Vereniging Dorpsbelang of door de gemeente voor een behoorlijk onderhoud van dat plantsoen met “muziektent” wordt

gezorgd. Zoals hiervoor reeds vermeld is “de tent” in 1965 afgebroken. Verder zal de gemeente zich ervan onthouden op haar eigendommen gelegen aan kanalen, welke in eigendom of in onderhoud en beheer bij het waterschap zijn, aan derden toestemming te geven deze eigendommen als opslagplaats te gebruiken tenzij met toestemming van het waterschapsbestuur onder door dat bestuur te bepalen voorwaarden. Voor het gebruik van de opslagplaatsen voor gemeentelijke doeleinden wordt de gemeente vrijgesteld van het betalen van opslaggeld.

Tenslotte verklaart de burgemeester onder meer, dat -voor zover hem bekend is- betreffende het verkochte geen eigendomsbewijzen of titels van aankomst voorhanden zijn. Bij de gemeente weet men dus kennelijk niet hoe en wanneer de gemeente eigenares van e.e.a. is geworden. In het archief van de MvW -aannemende dat van haar is verworven- heb ik ook niet de betreffende akte aangetroffen.

Plantsoen met koepel (ansichtkaart circa 1935) (foto: eigendom van de auteur).

Vanwege het waterschap “De Linde” is over de periode januari 1938 – december 1959 een “Register van Opslaggelden” bijgehouden, eerst uitgeleend aan de gaarder A. Nijk en op 15 juni 1942 aan de gaarder M. Stoker, beiden te Steggerda (Tresoar toegang 379, inventarisnr. 877). Daarin valt te lezen wanneer door wie wat is aangevoerd, de hoeveelheid, de datum van vervoer voor wiens rekening en het verschuldigde bedrag. Bijv. op 18 juli 1938 aanvoer door Beugeling van 16 m³ grind, vervoer door De Boer op 22 augustus 1938, verschuldigd bedrag f 2,24. Voorts dat Bas van der Veer, die in de jaren vijftig van de vorige eeuw een autosloperij op de houtwal uitoefent, in 1959 voor een gedeelte van het opslagterrein een huur betaalt van f 60,-. Hij is huurder sinds 1952 voor f 35,- per jaar, maar de huur wordt in 1955 wegens uitbreiding verhoogd met f 25,- per jaar. En

Dijkstra en De Boer (voorheen De Boer en Stoker, timmerlieden) betalen in 1959 f 21,-- huur voor een ander gedeelte.

De houtwal is thans eigendom van Wetterskip Fryslân, als rechtsopvolger van het waterschap “De Stellingwerven”, in welke in 1970 het waterschap “De Linde” is opgegaan. Dorpsbelang Steggerda heeft wel plannen met de houtwal, zoals eventueel eigendomsovername, opknappen van het geheel -tijdens de op 22 maart 2014 gehouden actie “NL Doet” heeft Dorpsbelang al gezorgd voor het verwijderen van struikgewas en onkruid- en aanleg van een “ommetje” met bijv. (picknick)bankjes, dit ook na overleg met de omwonenden. Er doemt dan echter een probleem op en dat is het bijeenkrijgen van de daarvoor benodigde financiën.

(De aangehaalde teksten zijn letterlijk overgenomen)

Leeuwarden, Herman Deems

*Steggerda: “In het dorpscentrum is het water en de oude klapbrug al in 1927 verdwenen”.
(In 1909 bestonden ze nog wel).*

